

Сам шейх Харарі, будучи духовною особою, був цілком сконцентрований на місіонерстві та суфійських практиках.

У питаннях імана (віри) «хабашити» дотримуються таких поглядів, які відокремлюють віру людини від її справ і вважають, що людина залишається віруючою (му'мін), навіть якщо вона полишила здійснення намазу й інших стовпів (арканів) ісламу. Неоднозначно сприймаються мусульманськими теологами і хабашитські традиції, наприклад, звернення до померлих із благанням про допомогу у важкі хвилини, захист від зла, прохання про благословення на їхніх могилах, а також дотик місцем рани до цих могил для загоєння. Хабашитські шейхи стверджують, що померлі праведники залишають свої могили для того, щоб допомогти тим, хто звертається до них за допомогою, після чого знову повертаються в них. «Аль-Ахбаш» звинувачують у виданні фетв і суджень, що суперечать думкам всіх авторитетних учених чотирьох мазхабів.

Що стосується українського контексту, рух «Аль-Ахбаш» вдається до спроб посилити вплив своєї ідеології по всій території Криму, пояснюючи свої дії протидією поширенню радикальних ідей в регіоні. Використовуються різні організаційні форми: створення автономних громад, розповсюдження релігійної літератури, виступи на телебаченні, проведення релігійних заходів, організація паломництва в Мекку тощо. Відчутне намагання консолідувати під своїм керівництвом мусульманські громади України. Можна твердити, що оформляється певна структурованість хабашитського руху.

Насамкінець зазначимо, що суфійські ордени протягом тривалого часу відігравали значну роль в історії Криму. Ще за часів радянської влади саме члени суфійських тарикатів найтвердіше протистояли атеїстичній політиці й секуляризації, були осередком збереження ісламської моралі та сприяли поширенню суфізму серед місцевого населення.

Сьогодні суфізм намагається повернути собі роль важливого фактора релігійного життя мусульманського населення в Україні. Він має велике значення як чинник збереження ісламської ідентичності народів, які сповідують іслам; демонструє свою високу спроможність сприяти взаємодії між різними соціокультурними та етнічними групами. Діяльність суфійських тарикатів у сучасній Україні зосереджується на суспільно-політичних аспектах навіть більшою мірою, аніж на традиційній містичній практиці та навчанні. Все це свідчить про посилення впливу й значення суфізму для соціально-культурного життя України.

ГОЛОВАТЮК О.І. ■

ТОЛЕРАНТНІСТЬ І СВОБОДА СОВІСТІ У ВЕДАХ ТА ВЕДИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

У вченні Вед та у ведичній культурі дуже велика увага приділяється поняттям «толерантності» і «свободи совісті», особливо тому, щоб на основі вірного розуміння змісту цих понять люди правильно будували свої відносини в суспільстві.

У нашій мові еквівалентом слова «толерантність» є слова-поняття «терпимість» і «терпіння». На санскриті ці слова звучать як «кшама» - «всепрощення» і «кшанті» - терпимість, терпіння. Що ж Веди говорять про терпимість, терпіння,

■ Головатюк О. І. – відповідальний за зв'язки з громадськістю Одеської громади товариства Свідомості Крішні.

всепрощення? У «Бхагавад-гіті» сам Верховний Господь, якого на санскриті Веди (шастри) – Священні Писання, садху – святі і гуру – істинні, духовні вчителі називають Крішною, проголошує терпіння і терпимість одними з найголовніших складових знання. У «Бхагавад-гіті як вона є» у віршах з 8 по 12 глави 13, що називається «Природа, насолоджуючийся і свідомість» говориться: «Скромність; смирення; відмова від насилля; терпіння і терпимість; простота; звернення до істинного духовного вчителя; чистота; стійкість; самодисципліна; відмова від об'єктів чуттєвої насолоди; відсутність оманного его; усвідомлення того, що народження, смерть, старість і хвороби є зло; відсутність прихильностей; свобода від затягуючого впливу дітей, дружини, домівки тощо; спокій перед лицем приємних і неприємних подій; постійна і чиста відданість Мені (Верховному Господу); прагнення жити самотньо; відмежованість від загальної маси людей; визнання важливості самореалізації; філософський пошук Абсолютної істини – все це я проголошую знанням, а все, що б не існувало окрім цього, є невігластво» [Бхактиведанта Свами Прабхупада. Бхагавад-гіта как она есть.- М.. 2001].

У коментарі до цих віршів Свами Прабхупада – ведичний вчений, який переклав із санскриту англійською мовою «Бхагавад-гіту» та інші основні Ведичні твори – пише про терпіння і терпимості таке: «...Терпіння і терпимість означає, що людина готова зносити образи і зневагу з боку інших. Той, хто розвиває духовне знання, неодмінно зазнає численних образ і кривди. Цього слід чекати, бо саме так влаштована матеріальна природа. Навіть п'ятирічний хлопчик Прахлада, який присвятив себе розвитку духовного знання, опинився у небезпеці, коли його батько став вороже ставитися до синового благочестя. І коли батько всіляко намагався вбити його, Прахлада терпляче зносив це. Отже, поступ у духовному знанні часто пов'язаний з численними перешкодами, однак ми повинні бути толерантними (терплячими) і рішуче йти вперед» [Там само].

Важливо зазначити, що терпіння і терпимість не будуть проявлятися в поведінці людини, якщо вона не реалізує всі інші складові знання. Особливо це стосується таких складових, як скромність (аманітвам), смирення (адамбітвам) та відмова від насильства (ахімса). І ось що вони значать з точки зору ведичної психології, то у цьому ж коментарі Прабхупади сказано: «Скромність означає, що людина не повинна прагнути одержання шани від інших. Матеріалістичне уявлення про життя викликає в нас сильне бажання того, щоб інші нас шанували, однак з погляду людини, наділеної досконалим знанням, тобто людини, яка розуміє, що вона не є тіло, все, що стосується тіла, – як честь, так і ганьба, – є марнота. Не варто бажати такої матеріальної облуди. Люди пристрасно бажують прославитись своїми релігійними переконаннями, а тому інколи буває так, що, не розуміючи основних положень релігії, людина приєднується до якоїсь групи, яка насправді не дотримується релігійних засад, а потім проголошує себе ментором (наставником) у релігійних справах. Щодо справжнього поступу в духовній науці, то наявність його можна виявити за допомогою певного критерію. Таким критерієм є положення, які наведені в цих віршах... Коли кажуть про ненасильство, то звичайно розуміють його як відмову від убивства або пошкодження тіла, але справжнє його значення полягає в тому, що не можна бути причиною страждань для інших. Більшість людей внаслідок свого невігластва обмотані тенетами матеріалістичних уявлень про життя, а тому постійно зазнають матеріальних страждань. І доки людина не сприяє піднесенню інших людей до рівня духовного знання, вона чинить насильство. Потрібно робити все можливе, щоб поширювати істинне знання серед людей, щоб просвітити їх і дати їм можливість звільнитися від матеріальних тенет. Це і є ненасильство» [Там само].

Але найголовнішою складовою знання з точки зору ведичної науки є постійна і чиста відданість Верховному Господу. Тому якщо людина найбільшою мірою розвиває свою відданість йому, то інші складові знання, залежно від міри відданості людини Господу, проявляться в її серці, а головне – в поведінці цієї людини. Це означає, що працювати над розвитком скромності, смирення, відмови від насилля, терпіння й терпимості, а також над усіма іншими складовими знання, не буде «сізіфовою працею», на яку ця праця перетворюється без чистої відданості Господу.

Там же, у «Бхагавад-гіті», вже у 16 главі «Божественні й демонічні натури», Крішна в 1-3 віршах, де дається перелік божественних рис особистості, говорить, звертаючись до свого друга Арджуни, про такий прояв терпіння й терпимості у поведінці, як всепрощення (кшама): «Безстрашність; очищення свого існування; розвиток духовного знання; благодійність; самовладання; принесення жертв; вивчення Вед; аскетизм; простота; відмова від насильства; правдивість; здатність вгамувати свій гнів; зречення; спокій; небажання вишукувати недоліки в інших; співчуття до всіх живих істот; відсутність жадібності; порядність; скромність; непохитна рішучість; енергійність; всепрощення; мужність; чистота; відсутність заздрості та шанобливості – всі ці трансцендентні божественні якості, о син Бгарати, притаманні праведним людям, що обдаровані божественною природою» [Там само].

У 3-й пісні «Шрімад-Бхагаватам» у 21 вірші 25 глави «Велич відданого служіння» Верховний Господь у втіленні Капіла-деви, даючи настанови своїй матері Девахуті і перераховуючи при цьому якості садгу («святого» - на санскриті) говорить: «Садгу терплячий і милосердний, він – друг усіх живих істот. У нього немає ворогів, він умиротворений, суворо дотримується приписів шастр (Священних Писань) і наділений усіма чеснотами» [Бхагтиведанта Свами Прабхупада. Шрімад-Бхагаватам. В 20-ти т.- М., 1990-1997].

Дозволю собі навести тут коментар з цього питання Шрілі Прабхупади, оскільки у ньому науково обґрунтовано і повно розкривається те, що собою являє толерантність у поєднанні з іншими, не менш важливими якостями людини у її житті з точки зору ведичної психології: «Мандруючи по світу, відданий іде від дверей до дверей і закликає людей: «Прийміть свідомість Крішни! Станьте відданими Господа! Не губіть своє життя, потакаючи тваринним інстинктам! Людське життя дається нам для того, щоб досягти самоусвідомлення, тобто розвинути в собі свідомість Крішни». Так проповідує садгу. Не вдовольняючись тим, що зумів звільнитися сам, він завжди думає про інших. Його милість до інших душ не знає меж. Так проявляється така його якість як каруніка, тобто велике милосердя до «падших душ». Садгу повинен мати невичерпне терпіння, бо, проповідуючи, він обов'язково зустрічається з багатьма супротивниками. Люди проганяють або ображають його, тому що далеко не всі зумовлені душі готові прийняти трансцендентне (духовне) знання про віддане служіння Господу... І садгу бере на себе невдячний труд – переконувати зумовлені душі в необхідності займатися відданим служінням. Іноді до відданих застосовують фізичну силу... Але віддані Господа терпляче зносять всі образи й муки, пам'ятаючи про те, що прийшли на землю заради спасіння зумовлених душ. Садгу милосердний, бо бажає добра всім живим істотам, не тільки людям, але й тваринам... Садгу по-дружньому ставиться до всіх і ні до кого не відчуває ворожості. Люди настільки невдячні, що навіть у садгу є багато ворогів» [Там само].

Отже, стає очевидним: щоб проявляти толерантність по відношенню до інших, а особливо до представників інших духовних традицій, необхідно навчитися якостям садгу, тобто святої людини, і саме такою мірою, якою в людині присутні ці якості, можна чекати - чекати частково, а чи ж не чекати зовсім - проявів толерантності. Відтак йдеться про необхідність організації системи освіти з масової підготовки садгу. Дуже важливо зрозуміти, що це не утопія, а найперша необхідність нашого часу. Шріла Прабхупада спеціально створив Міжнародне товариство свідомості Крішни водночас і з метою підготовки для всього людства щонайбільшої кількості садгу.

Ми можемо зрозуміти, що толерантність (терпіння, терпимість) у відносинах, особливо у ставленні до представників іншої духовної традиції, є проявом цивілізованого рівня свідомості. Тому якщо ми хочемо бачити в житті реальні прояви толерантності, треба подбати про високий рівень свідомості як окремої людини, так і соціуму в цілому. Міжнародне товариство свідомості Крішни, створене Шрілою Прабхупадою, покликане вирішити це глобальне нелегке завдання з навчання всього людства чи принаймні його передової частини найбільш цивілізованої культурі відносин, тобто ведичній культурі – культурі свідомості Крішни.

Свобода совісті може бути тільки в суспільстві, яке складається з духовно розвинених людей чи, принаймні, в суспільстві, в якому лідери перебувають на високому рівні духовності і вміють любити Бога і ближнього, тобто вміють служити Богові і ближньому. Залежно від рівня свідомості у людини може бути той чи інший тип віри. Ось що про це говорить сам Господь у «Бхагавад-гіті» (2 вірш 17 глави «Різновиди віри»): «Згідно з гунами (якостями) природи, отриманими втіленою душею, віра може бути трьох видів – у благості, пристрасті або невігластві. Почуй же тепер про це». І далі у 3-му вірші цієї ж глави сказано: «О син Бгарати, згідно з впливом на неї різних гун природи, людина розвиває певний різновид віри».

Відтак виходить, що реалізувати свободу совісті можна лише в суспільстві, яке перебуває на рівні саттви (благості). Бо ж тільки на рівні благості (а ще краще – на рівні чистої благості, цебто шуддха-саттви) людина може повноцінно проявити 19 складових знання, особливо терпіння і терпимість, реалізувавши в такий спосіб принципи свободи совісті у повному обсязі. Зрозуміти і реалізувати у житті принцип свободи совісті буде не складно, вивчивши і проаналізувавши 14 главу «Бхагавад-гіти» «Три гуни (якості, енергії) матеріальної природи».

Ведичне суспільство через те, що воно є суспільством у благості, створює всі умови для реалізації принципу свободи совісті. Доказом справедливості цього є різні історичні факти: у різних державах у різні часи (2,5 млн. років тому у царстві Рами, 5000 років тому – у царстві Йудгіштгіри, 500 років тому – у царстві Пратапарудри тощо) принцип свободи совісті був повністю реалізований [Там само].

Толерантність і реалізація принципу свободи совісті можливі тільки у богоцентричному суспільстві, в якому життя будується як служіння Господу. Законом є те, що у щиро віруючої людини проявляються у поведінці всі найкращі якості, у тому числі й толерантність. Також і принцип свободи совісті буде повністю проявлений у суспільстві, в центрі якого стоїть Верховний Господь.

У наш час суспільство легко перевести на рейки богоцентризму, якщо організувати санкіртана-ягью, тобто організувати оспівування Господа (особливо колективне), організувати масове розповсюдження духовної літератури і одухотвореної їжі, а також навчити людей виконувати свої суспільні обов'язки як свідоме служіння Верховному Господу.

Оспівування Святих Імен Господа – це найбільш простий і найбільш досконалий науковий метод трансформації матеріальної свідомості людини в одухотворену. Відтак, оспівуючи Святі Імена Бога і займаючись іншими формами духовної практики, а паралельно навчаючись толерантності у різних сферах відносин, розвиваючи свободу совісті, ми можемо підняти свідомість людини і суспільства в цілому і досягти миру в міжконфесійних відносинах.